

CHEMISCH WEEKBLAD.

Orgaan van de Nederlandsche Chemische Vereeniging.

ONDER REDACTIE VAN

Dr. L. TH. REICHER (Amsterdam) en Dr. W. P. JORISSEN (Leiden).

Uitgever: D. B. CENTEN, Amsterdam.

Het auteursrecht van den inhoud van dit Blad wordt verzekerd volgens de Wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.

Nr. 28.

Amsterdam, 10 Juli 1909.

6^e Jaargang.

INHOUD: Dr. H. W. SALOMONSON, De Taak van den Staat in den strijd tegen Vervalsching. (Voordracht gehouden den 12^{den} Mei 1909 voor het Hygiënisch Genootschap te 's-Gravenhage). — Maatschappij van Nijverheid (132ste algemeene vergadering). — Conferentie over Voedingsmiddelscheikunde. — Boekaankondigingen. — Nederlandsche Chemische Vereeniging (Jaarvergadering en Excursiën op Dinsdag 20 en Woensdag 21 Juli 1909 te Gouda—Dordrecht—Leerdam). — Personalía, vacatures, industrieële mededeelingen, enz. — Correspondentie.

De Taak van den Staat in den strijd tegen Vervalsching,

Voordracht gehouden den 12^{den} Mei 1909 voor het Hygiënisch Genootschap te 's Gravenhage

DOOR

H. W. SALOMONSON.

Wanneer wij gadeslaan de ontwikkeling der scheikunde, toegepast op de industrie, dan ontwaren wij, naast het vele, dat ons tot vreugde en bewondering moet stemmen, enkele wrange vruchten dier wetenschap.

De scheikunde, die in de laatste 50 jaren landbouw en industrie heeft opgedreven tot een ongekende vlucht, aan welke vele landen, vóóral Duitschland, meer dan aan eenige andere wetenschap, grooten welvaart heeft te danken, heeft onder de vele telgen, waarop zij met trots kan wijzen, één kind gebaar, dat haar veel zorg en kommer bereidt.

Het is de wetenschap der vervalsching!

Met opzet spreek ik van de **wetenschap** der vervalsching.

Want vervalsching zal wel hebben bestaan, zoolang handel gedreven werd.

Maar met den vooruitgang der wetenschap, die ons in vele gevallen leerde, vervalschingen te ontdekken, ontwikkelde zich de weten-

schappelijke vervalsching. Zij tracht de ontdekking van vervalsching tegen te gaan en zoekt de middelen om den onderzoeker, bij het opsporen van vervalsching, op een dwaalspoor te brengen.

Wil men in onzen tijd het vervalschingsvraagstuk bestudeeren en een praktischen weg zoeken, om door goede wetgeving het gevaar van benadeeling en bedrog door vervalsching tot een minimum te reduceeren, dan moet men deze bewering als onvermijdelijke waarheid aanvaarden en daarmee rekening houden.

Het vraagstuk van de bestrijding der vervalsching kan niet meer worden beperkt tot het onderzoek van vervalschingen, maar moet omvatten de studie van de middelen, die bij de toepassing der onderzoekingsmethoden den scheikundige op een dwaalspoor kunnen brengen.

Wij kunnen in de geschiedenis vervolgen de bemoeiing van den Staat en de wetgeving om vervalschers te ontdekken en te straffen.

Het is mijn voornemen, met U in 't kort na te gaan de ontwikkelingsgeschiedenis van 't Staatstoezicht in verband met vervalsching.

Ik zal dan eenigszins uitvoeriger stilstaan bij de uiteenzetting van den tegenwoordigen toestand, en daaraan vastknoopen mijn denkbeelden, omtrent hetgeen in onzen tijd niet goed is.

Ik vrees, dat dit laatste gedeelte het langst zal moeten worden! Waar ik met zoo weinig waardeering kan spreken over den toestand in ons land, wil ik echter één opmerking voorop stellen.

In het algemeen heeft de oppositie de dankbaarste en meest effectvolle taak.

Zij kan verwijten slingeren naar het hoofd van regeerders, die voor de bestaande toestanden verantwoordelijk gesteld worden, of die niet gereed staan met de hervormingen, op het oogenblik dat zij gevraagd worden.

Ik wensch niet gerangschikt te worden onder deze groep van hervormers.

Uit velerlei blijkt, dat men in Nederland, met de beste bedoelingen, het goede nastreeft. Onze regeering heeft blijken gegeven, dat zij niet schroomt, wetten te maken, die het goede doel kunnen bevorderen, en zelfs, met opoffering van groote kosten, instellingen in het leven te roepen, welker taak is voorlichting van handel en nijverheid in den strijd tegen vervalsching.

Ik behoef slechts te wijzen op onze botercontrôle, op de oprichting van het Rijksbureau voor gratis onderzoek voor den middenstand, op den uitgebreiden werkkring der Rijkslandbouwproefstations en

het Laboratorium voor den Centralen Gezondheidsraad, dat te Utrecht weldra geopend zal worden.

Indien niettemin in Nederland zoo slechte toestanden heerschen, dan moeten daarvoor andere oorzaken bestaan.

Ik meen als voornaamste oorzaak te moeten aanwijzen: gebrek aan belangstelling en studie van het onderwerp bij scheikundigen, en in de tweede plaats, onvoldoende samenwerking tusschen de groot-industrie, de wetenschap en den wetgever.

In het buitenland bestaan machtige en invloedrijke vereenigen van scheikundigen, die zich reeds sedert jaren hebben beziggehouden met het vraagstuk van Staatsbemoeying en wetgeving tegen vervalsching.

In geschriften, op congressen, en door zich direct in verbinding te stellen met de wetgevende macht, hebben zij de richting aangegeven voor den arbeid van den wetgever.

Zoowel Rijks- als plaatselijke wetgevingen tegen vervalsching komen tot stand onder den drang, dien de mannen der wetenschap en der groot-industrie uitoefenen op den wetgever.

Wanneer in Nederland een enkele keer een scheikundige het initiatief nam, een request indiende bij de Regeering, of in vakbladen wees op misstanden, dan stond hij geïsoleerd; hij ondervond geen belangstelling bij collega's voor het onderwerp zijner studie, geen medewerking in zijn streven naar verbetering van de misstanden, waarop hij de aandacht vestigde.

Waar wij in andere landen, onder den drang van wetenschappelijke vereenigen, de staatsbemoeying zich zien ontwikkelen, in overeenstemming met de eischen van de wetenschap en van de praktijk, oefenen in Nederland de wetenschappelijke vereenigen geen of weinig invloed uit op Regeeringsmaatregelen of wetgeving. En dit laatste is, bij het gebrek aan belangstelling in vakkringen, ook verklaarbaar.

Wel is waar bestaat er in Nederland eene Chemische Vereeniging en deze zou het aangewezen College moeten zijn om invloed uit te oefenen, en richting te geven aan het streven naar betere toestanden. Tot heden echter heeft de Chemische Vereeniging zich niet beziggehouden met dergelijke practische onderwerpen, en een zeer te betreuren gebrek aan belangstelling getoond, zelfs waar zich belangrijke vraagstukken van Staatstoezicht op vervalsching voordeden.

Grootere activiteit werd aan den dag gelegd door de Nederl. M_d. ter bevordering der Pharmacie.

Van deze ging ook uit het initiatief tot het houden van twee-

jaarlijksche Voedingsmiddelenconferenties, aan welke de Chemische Vereeniging zich heeft aangesloten.

Op deze conferenties zijn tot heden wetenschappelijke onderzoekingsmethoden besproken. Met eenig vraagstuk van Staatstoezicht of wetgeving heeft men zich niet bezig gehouden. Men beschouwe dit laatste niet als een verwijt.

Conferenties over wetenschappelijke onderzoekingsmethoden zijn zeer zeker van groot nut. Zij kunnen onze kennis van het onderzoek en het opsporen van vervalschingen bevorderen, en het behoeft geen betoog, dat een goed Staatstoezicht en goede wetgeving in hooge mate afhankelijk zijn van goede onderzoekingsmethoden. De M^U. tot Bevordering der Pharmacie doet een verdienstelijk werk, wanneer zij de studie der onderzoekingsmethoden bevordert. Meer kan en mag men van haar niet verwachten, waar de beoefenaren der Pharmacie als zoodanig ver verwijderd staan van de problemen, die de groothandel en industrie den scheikundige stellen.

Ik heb nog melding te maken van het zeer verdienstelijk initiatief, genomen door het Congres voor Openbare Gezondheidsregeling, gehouden in het jaar 1903 te 's Gravenhage, om te trachten, een codex alimentarius tot stand te brengen. Verdienstelijk, omdat een codex, dat is een algemeen geldende leidraad bij het onderzoek, eene dringende noodzakelijkheid is. Van den arbeid der commissie, die wegens gebrek aan financieelen steun niet kon worden voortgezet, is de Melk-Codex het resultaat. Ik meen echter te moeten betwijfelen, dat deze Melk-Codex zou kunnen dienen als basis voor eene goede wettelijke regeling van den melkhandel.

Heb ik in het voorgaande vermeld het weinige, dat niet-officieele personen en vereenigingen hebben gedaan, thans blijft mij nog de bespreking over van het werk van het officieele Staatscollege, den Centralen Gezondheidsraad.

Deze Raad kan tot heden, voor zooverre het betreft maatregelen en voorstellen tot invoering eener goede wetgeving, wijzen op zeer lijvige jaarverslagen, maar niet op eenig succes.

Van af den jare 1902 kunnen wij in deze verslagen lezen dat commissies bezig zijn aan het voorbereiden van een ontwerp van wet ter bestrijding van vervalsching. Ik wil enkele grepen doen uit de jaarverslagen, om er op te wijzen, dat reeds sedert jaren de aandacht op belangrijke vraagstukken gevestigd is.

In het Jaarverslag van 1902 vinden wij op blz. 69:

„In antwoord op eene door het Amerikaansche Gezantschap ge-

vraagde inlichting, omtrent de hoeveelheid arsenicum, die behangsel-papier, tapijten, enz., volgens de hiër te lande geldende wettelijke bepalingen mogen bevatten, moest de Centrale Gezondheidsraad antwoorden, dat wettelijke bepalingen ter zake in Nederland niet bestaan”.

Ditzelfde antwoord zou men heden nóg moeten geven.

In 1904 lezen wij op blz. 456:

„De verslagen van de Gezondheidscommissies geven een treurig beeld van den toestand.

„Door verreweg de meeste Gezondheidscommissies werd het toezicht op de levensmiddelen, enz., waarvoor zij zijn ingesteld, geheel onvoldoende genoemd.

„Ook indfien de politieverordeningen bepalingen bevatten, bestond in de overgrootte meerderheid der gemeenten geen, of nagenoeg geen toezicht op de naleving daarvan.”

In het jaarverslag van 1905 vinden wij het verslag van een praeadvies uit den Centralen Gezondheidsraad, waarin de wenschelijkheid betoogd wordt van eene wettelijke regeling van het Staats-toezicht op de Volksgezondheid, in verband met het vraagstuk der drinkwatervoorziening.

Daarna is een rapport over hetzelfde onderwerp verschenen van het Congres voor Openbare Gezondheidsregeling.

En zoo bezitten wij over drinkwatervoorziening vele dossiers, vul-materiaal voor onze boekenkasten. Een wetgeving, regelende het Staatstoezicht op drinkwatervoorziening, bezitten wij tot heden niet.

Een ander feit.

De Regeering noodigde den Raad uit, mede te deelen, of een artikel van Dr. GRESHOFF, getiteld: „Geen Saccharine in de huishouding”, aan-leiding geeft tot het doen van een voorstel omtrent van Regeerings-wege te nemen maatregelen.

Het advies van den Raad luidt, dat het alleszins op den weg der Regeering ligt, de totstandkoming van zoodanige maatregelen te bevorderen, die het gebruik van suiker door de volksklasse zou kunnen bevorderen en mitsdien ook elken maatregel, die kan tegen-gaan, dat saccharine en dergelijke waardelooze stoffen in de plaats daarvan treden.

Één lid van den Raad, Dr. RUYSCH, kon zich met dit advies niet in alle deelen vereenigen, en hij voegde eene afzonderlijke missive er bij, om zijn meening kenbaar te maken.

En deze geïsoleerde meening is, naar mijn overtuiging, de juiste!

Dr. RUYSCH acht alleen dán toepassing van wettelijke maatregelen tot bestrijding van het steeds toenemend gebruik van saccharine wenschelijk, wanneer het voorschrijven van dezen maatregel gepaard kan gaan met een belangrijke vermindering van den suikeraccijns.

Ook in het Jaarverslag van 1907 komt de saccharinequaestie weer ter sprake.

Dr. ROMIJN vestigde de aandacht op het dreigend gevaar, dat het voedingstekort bij de plattelandsbevolking een nog dreigender omvang zal aannemen, als in haar dieet de suiker door saccharine wordt vervangen, hetgeen verwacht moet worden, waar tegen een prijs van 3 cent een doosje saccharinetabletten wordt verkocht, welke doosjes door de plattelandsbevolking geregeld worden gekocht.

Wij zijn heden in deze questie nóg geen stap verder.

Een relaas over de vele rapporten van de treurige melktoestanden in Nederland zou eentonig worden als het verhaal van Saidjah en de gestolen buffels.

In het jaarverslag van 1905 lezen wij:

„Als algemeene conclusie kan worden gesteld, dat de in Nederland verkocht wordende melk, nòch wat samenstelling, nòch wat zindelijkheid betreft, voldoet aan de eischen, die in billijkheid gesteld mogen worden aan een zoo gewichtig voedingsmiddel”.

In 1906 drong de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer aan op een wet tot bestrijding van de vervalsching van levensmiddelen, althans op het onverwijld nemen van maatregelen tegen melkvervalsching.

De Centrale Raad werkte echter niet mede!

Hij antwoordde, dat hij het ongewenscht achtte, bij afzonderlijke wet maatregelen te nemen, aangezien bij afzonderlijke regeling van een dergelijk onderdeel moeilijke behoorlijke voorschriften omtrent de handhaving der bepalingen kunnen worden gegeven!

Ik wil niet in een beoordeeling van dit antwoord treden. Eene dergelijke afzonderlijke regeling en wetgeving kon voor de boter wèl gemaakt worden, maar ik erken, dat er klinkende argumenten bestonden voor een afzonderlijke en spoedige boterwetregeling, klinkende argumenten, waarvoor ons handelsvolk grootter ontvanelijkheid heeft getoond, dan voor ethische en hygiënische.

Ik wil gaarne de gegrondheid der opvatting erkennen, dat het melk-

toezicht een onderdeel moet zijn van de Staatsbemoeiing tegen vervalsching en voor de volksgezondheid, en dat een volledige regeling der materie in ééns de voorkeur verdient! Maar het gevolg is, dat de melktoestanden in Nederland nog even slecht gebleven zijn, dat het Rijk zich onthoudt van eenig toezicht, dat Provinciale Staten en Gemeentebesturen elkaar de taak op den hals willen schuiven, die niemand naar behooren vervult! Inmiddels blijft Nederland het eldorado voor melkknoeiers.

De nieuwe boterwet, zooals zij reeds is aangenomen in de Staten-Generaal en gepubliceerd in de Staatscourant van 10 September 1908, is nog niet ingevoerd. Dit kan echter niet lang meer duren, en dan moet — als een oase in de woestijn — de wijze, waarop Nederland de taak heeft opgevat in den strijd tegen botervervalsching, onvoorwaardelijk geroemd worden. Ik mag als bekend veronderstellen de lijdensgeschiedenis van de Nederlandsche boter. De naam, die eertijds in het buitenland zoo'n goeden klank bezat, had ernstig geleden. Vervalsching en knoeierij konden onbelemmerd plaats vinden, en de eerlijke handel ondervond daarvan aanmerkelijke schade. Wel bestond er reeds langen tijd een boterwet en was botervervalsching een strafbaar feit. Maar hier stond men voor de moeilijkheid, waarvan ik in den beginne sprak!

Door de wetenschap der vervalsching werd het onderzoek op vervalsching in verreweg de meeste gevallen verijdeld! Kleine knoeiers — de dommen — werden nu en dan gesnapt! De handigen wisten aan den dans te ontkomen! De zaak werd voor den Nederlandschen boterhandel nog gecompliceerder door de onvermijdelijke vergissingen van buitenlandsche scheikundigen, die de zuiverheid van uit Nederland geïmporteerde boter hadden te beoordeelen.

Vele vervalschte monsters konden zij niet als vervalscht herkennen, daarentegen kwam het niet zelden voor, dat zij authentiek onvervalschte boter als vervalscht verklaarden!

De bepaling van Art. 1 van de boterwet van 1900, dat „boter het vetartikel is, waarin geen ander dan van melk afkomstige vetbestanddeelen aanwezig zijn”, is een definitie, die op zichzelf zeer zeker juist is.

Maar dit artikel en deze opzet van de wet hebben voor het snappen van den botervervalscher dezelfde waarde als het bekende middel, om een vogeltje te vangen.

Men legt zout op zijn staart, en pakt hem dan beet!

In beide gevallen toont de opzet een gebrek aan inzicht van de

moeilijkheden, die de toepassing van het middel in de praktijk oplevert. Inmiddels leed de boterhandel door den slechten naam, dien de Nederlandsche boter in het buitenland verworven had, zoo aanzienlijke schade, dat andere maatregelen beraamd moesten worden.

De middelen, die in andere landen daarvoor werden toegepast, o.a. de verplichte sesamolietoevoeging bij margarine, waren geheel ondeugdelijk en onvoldoende, om tot goede toestanden te geraken.

Daarvoor is in de nieuwe boterwet een ander en beter systeem in de plaats gesteld.

Niet het *product*, maar de *producent* wordt gecontrôleerd.

De Minister zal bij ministerieel besluit vaststellen, aan welke eischen de ingevoerde boter zal moeten voldoen.

Ten opzichte van geïmporteerde boter, welke het grootste gevaar en de grootste onzekerheid oplevert, heeft de wet den minister dus de vrijheid gelaten alle maatregelen te nemen, die hem goeddunken. Welke deze maatregelen zullen zijn, is mij nog niet bekend.

Maar men mag met gerustheid aannemen, dat voor den boterhandelaar voortaan het gevaar is uitgesloten te worden aangeklaagd, indien niet met zekerheid kan worden bewezen, dat hij vervalschte boter verkocht heeft, of boter, waarvan hem bekend kon zijn, dat deze niet als zuivere boter verkocht mocht worden.

Er is nu, in de nieuwe wet, rechtszekerheid gegeven tegenover het gevaar van de vorige wet, ook voor den eerlijksten boterhandelaar, dat hij wegens vervalsching vervolgd zou worden.

Volgens de boterwet van 1900 is vervalsching met water niet strafbaar.

Indien men de Verslagen leest van den Gemeentelijken Gezondheidsdienst te Amsterdam, dan kan men zien, dat boter met een watergehalte tot 50 % in de winkels verkocht wordt.

En de Gezondheidsdienst is machteloos om daartegen op te treden. De nieuwe wet heeft daarin voorzien.

Bij ministerieel besluit zal het minimum-vetgehalte worden vastgesteld. Daardoor kan vervalsching met water onmogelijk gemaakt worden.

In de nieuwe boterwet is de Staatsbemoeiing zoo ver mogelijk uitgestrekt; een scherpe tegenstelling met de stelselloosheid in den handel met andere voedingsmiddelen.

De reden, dat de botervervalsching het onderwerp is geworden van bijzondere staatsbemoeiing, is natuurlijk dat agrarische en handelsbelangen onze Regeering daartoe genoodzaakt hebben.

Ik zal U thans een voorbeeld geven hoe de invoering van nood-

zakelijke wetten verijdeld kon worden door daarmee tegenstrijdige handelsbelangen.

Door de macht van de Amerikaansche petroleumkoningen werd verhinderd, dat een goede wetgeving in de Europeesche staten werd ingevoerd, welke het verlies van honderden menschenlevens en miljoenen kapitaal had kunnen voorkomen, hetgeen kon worden bereikt door een hooger ontvlammingspunt wettelijk voor te schrijven.

(Zie LOBRY DE BRUYN, „Chemiker Zeitung” 1896, Blz. 251).

Met het tot hertoe besprokene heb ik U willen schetsen den tegenwoordigen stand van de staatsbemoeking in Nederland en de moeilijkheden van allerlei aard, die aan de invoering van een goede wetgeving in den weg gelegd kunnen worden.

Ik kom thans tot het tweede deel, de wetgeving, zooals die in Nederland is, en zooals ik die zou wenschen.

Vanzelf zal ik daaraan vastknoopen eenige beschouwingen over wetgevingen in andere landen.

In Nederland bestaat geen voedingsmiddelenwet.

Wij zijn in dit opzicht ten achteren bij de meeste staten in Europa en verre ten achteren bij de Vereenigde Staten van Amerika.

Behalve de boterwet en enkele wettelijke bepalingen op de vleeschkeuring moet de handel in vervalschte en schadelijke voedingsmiddelen, zoo goed en zoo kwaad dit gaat, worden tegengegaan op grond van enkele artikelen in het Wetboek van Strafrecht, en wel:

Art. 174:

„Hij, die waren verkoopt, te koop aanbiedt, aflevert of uitdeelt, wetende dat zij voor het leven of de gezondheid schadelijk zijn, en dit schadelijk karakter verzwijgende, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste 15 jaren.”

Voorwaarde voor overtreding van Art. 174 is dus het *weten* en opzettelijk verzwijgen van de schadelijke eigenschappen. En waar de wet nergens voorschrijft, dat de handelaar of leverancier verplicht is te onderzoeken, is het niet-weten, het zich niet-overtuigen, voor hem een veilige uitweg om buiten het bereik van den strafrechter te blijven. Dit is een verouderd rechtsbeginsel.

Volgens de tegenwoordig algemeen heerschende beginselen, zooals die in buitenlandsche wetten zijn vastgelegd, heeft de handel zorg te dragen en toe te zien, dat voldaan wordt aan de eischen, die de wet voorschrijft.

Alléén ingeval de handelaar zelf kan aantonen, dat hij misleid of

slecht ingelicht is, behoort hij niet aansprakelijk gesteld te worden.

In de Amerikaansche wetgeving is dit beginsel in een afzonderlijk artikel duidelijk uitgesproken.

Art. 175 van ons Wetboek van Strafrecht is een theoretisch middel, dat het euvel in den wortel tracht uit te roeien:

„Hij, aan wiens schuld te wijten is, dat waren, schadelijk voor het leven of de gezondheid, verkocht, afgeleverd of uitgedeeld worden, zonder dat de koper of verkrijger met dat schadelijke karakter bekend is, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste zes maanden, of geldboete van ten hoogste drie honderd gulden.

In de praktijk heeft dit artikel weinig waarde, omdat de leverancier vaak een buitenlandsch fabrikant is, dien men niets doen kan! De artikelen 174 en 175 stellen vervalsching alleen strafbaar voor zoverre het product daardoor schadelijke eigenschappen verkrijgt.

In de meeste gevallen echter maakt vervalsching een product niet schadelijk voor de gezondheid. Nu wordt de vervalsching *in het algemeen*, in het Wetboek van Strafrecht in één artikel afgedaan. Art. 330 luidt:

„Hij die eet- of drinkwaren of geneesmiddelen verkoopt, te koop aanbiedt of aflevert, wetende dat zij vervalscht zijn, en die vervalsching verzwijgende, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Eet- of drinkwaren of geneesmiddelen zijn vervalscht, wanneer door bijmenging van vreemde bestanddeelen hunne waarde of hunne bruikbaarheid verminderd is.”

Hier gelden dezelfde opmerkingen, die ik gemaakt heb bij de artikelen 174 en 175.

Zalig zijn de onwetenden.

Zij mogen vervalschte en schadelijke voedingsmiddelen verkoopen. Hun onwetendheid beschermt hen tegen vervolging van de justitie. En toch zijn de vervalschers in den regel geen „reine Thore” als WAGNER's held „Parsifal”.

Maar ook de nadere omschrijving van het begrip vervalsching, zooals die in Art. 330 wordt aangegeven, is zóó gebrekkig, dat grove vervalsching in den zin der Strafwet vaak geen vervalsching is. Het toont een volslagen gemis aan inzicht van wat vervalsching is, te meenen, dat vervalsching is toevoeging of bijmenging van vreemde bestanddeelen. Nòch bijmenging, nòch vreemde bestanddeelen zijn noodzakelijke elementen van het begrip vervalsching.

Het tegenovergestelde van bijmenging, dus het ontnemen van normale bestanddeelen, kan een middel van vervalsching zijn, b.v. ontrooming van melk. Wie afgeroomde melk als volle melk verkoopt,

heeft in den zin van Art. 330 geen vervalschte melk geleverd.

Alle vetten bestaan uit mengsels. Ontneemt men aan een oliesoort een gedeelte van zijn bestanddeelen, dan kan het overblijvende minderwaardig worden, en is het bedrog, dit gedeelte als onvervalschte olie te verkoopen. Toch is hier niets bijgevoegd.

Ook is het onjuist te meenen dat voor bijmenging, met het oogmerk om te vervalschen, een vreemd bestanddeel noodig is. Water is een normaal bestanddeel van boter en margarine. Tot een zeker maximum echter! Bijmenging van een abnormaal hoog gehalte, tot 40 en 50 %, is een schandelijke vervalsching.

De wetgever heeft aan de gemeenten de vrijheid gelaten, ieder voor zich zelf in eene politieverordening den handel in en het toezicht op voedingsmiddelen te regelen. Enkele groote gemeenten doen dit zoo goed mogelijk door keuringsdiensten, andere doen het zoo goedkoop mogelijk, de meeste gemeenten doen in 't geheel niets.

De uitkomst heeft getoond, dat de vervalscher geen grooten dunk heeft van de machtsontwikkeling der gemeenten. Met beperkte middelen en met enkele regels kan vervalsching nu eenmaal niet worden tegengegaan. Eerst werd strafbaar gesteld de verkoop van voedingsmiddelen, die in ondeugdelijken toestand verkeerden. Het begrip „ondeugdelijke toestand” bleek in rechten totaal onbruikbaar. Herhaalde keeren werden vervolgingen ingesteld en volgde vrijspraak op grond van de overweging dat *ondeugdelijke toestand* rechtens beteekent: *bedorven, ongeschikt voor gebruik*.

Daarna werd in de politieverordening van eenige gemeenten bij het begrip van „*ondeugdelijken toestand*”, nog dat opgenomen van „*ondeugdelijke samenstelling*”. Maar waar twee woorden een Codex, een lijvig boekdeel, moeten vervangen, is het begrijpelijk, dat bij rechtszittingen de deskundigen zeer vaak debatteeren, niet over de beteekenis van het ten laste gelegde feit, maar over de beteekenis van de woorden in de wet, op grond waarvan de beklagde vervolgd wordt. Ware het inderdaad niet zoo treurig, dan kon veel stof voor humor geput worden uit de rechtszittingen in Nederland, waar rechters door deskundigen moeten worden voorgelicht!

Taalkundige analyses van de begrippen „*ondeugdelijke toestand*” en „*ondeugdelijk van samenstelling*”. Strijd over de beteekenis van woorden, die doet denken aan de samenspraak van den student in FAUST met MEPHISTO:

„Doch ein Begriff musz bei dem Worte sein”,
zegt de student, waarop MEPHISTO antwoordt:

„Schon gut. Nur musz man sich nicht allzu ängstlich quälen,
Denn eben wo Begriffe fehlen,
Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein“.

Het is nog korten tijd geleden dat Prof. WIJSMAN voor het Hof te Arnhem van een melk, die een totaal onvoldoende voedingswaarde bezat, en door de deskundige der gemeente Arnhem ondeugdelijk van samenstelling werd geacht, verklaarde, dat deze melk deugdelijk is samengesteld.¹⁾ En hij lichtte dit toe met zijne opvatting van deze begrippen.

Indien dit vonnis niet gecasseerd wordt door den Hoogen Raad, is Arnhem vogelvrij verklaard voor handige melkknoeiërs; dan mag daar minderwaardige melk van geheel onvoldoende samenstelling ongestraft verkocht worden en, naar ik vrees, zullen andere gemeenten dit lot met Arnhem moeten deelen.

Zoolang niet een Rijkswetgeving tegen vervalsching en een Rijkstoezicht op de toepassing bestaat, kunnen goede toestanden in Nederland niet verwacht worden. De codificatie van het voedingsmiddelenrecht is zoo ingewikkeld en moeilijk, dat een gemeente die taak niet op zich kan nemen. Buitendien is het absurd voor de rechtszekerheid van de industrie, en voor den groothandel ongewenscht, dat iedere gemeente andere eischen stelt. Voor enkele voedingsmiddelen, b.v. melk, waarvan de samenstelling afhangt van plaatselijke omstandigheden, behoort den gemeenten slechts zekere vrijheid gelaten te worden.

Hoe zou men in onzen tijd oordeelen over een land, dat het aan ieder zijner gemeenten afzonderlijk overlaat, zich, zoo goed zij kunnen, te verdedigen, wanneer zij door binnen- of buitenlandsche vijanden worden aangevallen? En waar dit geschiedt, zou daar niet veel werkkracht en geld verspild worden en het resultaat bedroevend zijn! Enkele gemeenten zullen zich zoo goed mogelijk in staat van verdediging stellen, zooals zij 't nu reeds doen tegen vervalsching, maar de vijand, in dit geval de vervalscher, weet, dat hij geen krachtigen tegenstander zal ontmoeten; dat leiding, organisatie en samenwerking bij zijn vijanden, dat is het toezicht, ontbreken.

Nu ik u in het kort geschetst heb, op hoe onvoldoende wijze de Staat zijn plicht vervult in den strijd tegen vervalsching, wil ik

¹⁾ Zie in dit Weekblad het schrijven van Mej. G. JONGBLOED, blz. 320.

daaraan vastknoopen mijn meening, hoe in onzen tijd een staat die taak behoort op te vatten en U tevens toelichten, op welke voortreffelijke wijze die taak elders reeds wordt vervuld. Vooraf echter wil ik met U vluchtig een blik werpen op vroegere tijden, omdat wij daardoor de invloeden en sociale stroomingen leeren kennen, welke in alle tijden den stempel hebben gedrukt op de wetgeving. Eerst hierdoor leeren wij de groote moeilijkheden begrijpen, die zich voordoen bij het zoeken naar den juisten weg.

Aan de „Hoofdstukken uit de geschiedenis der Staathuishoudkunde” van Mr. W. F. TREUB ontleen ik eenige zeer interessante gegevens omtrent het toezicht in de middeleeuwen op de kwaliteit van voedingsmiddelen.

De steden köchten of verwierven het stapelrecht, waarmede zij een monopolie verkregen voor den verkoop van een bepaald soort goederen op de in die steden te houden markten.

In ons land is het meest beteekenende stapelrecht dat van Dordrecht geweest. De markt stond onder toezicht van de regenten der stad, die dor marktoverlieden voor de naleving der voorschriften zorgden. Die voorschriften hadden in de eerste plaats ten doel, de koopers te warborgen, dat zij niet bedrogen zouden worden ten aanzien van qualität en quantiteit.

Er wordt aangehaald een Leidsche keur uit het jaar 1406 voor „bedoven visch of eenigher-ander (bedorven) goet, dat men eten mach of driicken mach”.

Opmerkelijk is, dat in die bepalingen herhaaldelijk wordt aangetroffen de vepeurdverklaring van bedorven eetwaren ten bate van gasthuizen of mider gegoeden.

Volgens een keur van de stad Leiden uit het jaar 1450 worden de huiszittende armen begunstigd met alle „vunstich broot”.

Ook werden reeds in dien tijd voor de meest belangrijke koopmanschappen bewijzen van herkomst door bepaalde merkteekenen gevorderd.

In erband met het overheidstoezicht op de bedrijven staat de verpliating van de beoefenaars van eenzelfde vak om bij elkaar te wonen teneinde een behoorlijk toezicht mogelijk te maken, en deze verpliating leidt weer tot de noodzakelijkheid van bepalingen om onderlige déloyale concurrentie tegen te gaan.

Zoo werden zelfs de prijzen der levensmiddelen vaak door het stadsbestuur vastgesteld.

In Frankrijk wordt in den tijd van Lodewijk XIV door COLBERT de Staatsmoeijng nog hooger opgedreven.

De Staat richt zelf fabrieken op en verleent monopolies en privileges aan industrieëlen. Buitenlandsche industrieëlen en handwerklieden worden naar Frankrijk gelokt. De bevoorrechte industrieëlen worden van regeeringswege geregeld. De wijze van bewerking van de grondstof nauwkeurig gereglementeerd.

TREUB noemt de ordonnanties van 1669 en 1671 op de textielindustrie „ware technische wetboeken voor dezen tak van industrie, met honderden artikelen”. De fabrikanten moesten ieder een exemplaar van het op hun bedrijf betrekking hebbende reglement ontvangen en zich schriftelijk verbinden het na te leven. Het toezicht op de nakving werd opgedragen aan de stedelijke besturen; de producten moesten, vóór zij mochten worden afgeleverd, tot onderzoek naar het stalhuis worden gebracht, waar zij werden gekeurd en bij accoordbevinding van een merkteeken voorzien.

„De straffen op de overtreding der reglementen waren niet masch.”
In het edict van 24 December 1670 daaromtrent wordt bepaald:

„De in Frankrijk vervaardigde stoffen, die gebrekkig en niet overeenkomstig de reglementen vervaardigd zijn, zullen worden tentoongesteld aan een schandpaal van negen voet hoogte met eer bord, behelzende den naam en bijnaam van den handelaar of fabrikant, die de overtreding heeft begaan; die paal zal worden opgericht vóór den hoofdingang van het gebouw, waar de manufacturen vorden gekeurd en gemerkt; de gebrekkige koopmanschappen zullen daar twee maal 24 uur bij elkaar blijven; als deze voorbij zijn, zullen zij worden verknipt, gescheurd, verbrand of verbeurd verklaard, zooals verordend is. In geval van herhaling zal de koopman of de fabrikant, die voor de tweede maal in gebreke zal zijn, worden berispt door de meesters of opzichters van het bedrijf in een volle vergaderingboven en behalve de op de kaakstelling van zijn koopwaren . . . . In als hij voor de 3de maal betrapt wordt, zal hij zelven gedurende twee uren aan den schandpaal worden tentoongesteld met stalen van zijne koopwaren omhangen.”

Er was dus een tijd dat niets verkocht mocht worden zoner het toezicht der corporatie; dat geen product mocht worden gemaakt, zonder het gebruik der grondstoffen, zooals zij door de Overheid werden voorgeschreven, ja, waar zelfs de werktuigen in reglementennauwkeurig zijn vastgesteld. Toen was er geen gevaar — zegt een Fransch schrijver — voor bedrog, vervalsching of misleiding omtrent de aard of de herkomst der koopwaren.

„Ça coutait cher, mais c'était pur”.

Deze schrijver — LEMERCIER — schrijft onzen tegenwoordigen voorkeur voor het antieke, speciaal voor oude stoffen, weefsels, meubelen, enz., toe aan het feit, dat zij stammen uit een tijd, toen moest worden gewerkt naar vaste, uiterst soliede regelen.

De revolutie heeft alle regelen en voorschriften omver geworpen.

En met het bad werd het kind uitgestort.

Vrijheid werd de leuze, en het onvermijdelijk gevolg daarvan was: vrijheid te bedriegen in den handel van levensmiddelen.

„Désormais on fabrique ce qu'on veut, comme on veut en on le vend à qui on veut et sous le nom qu'on veut”.

Reeds vóór het uitbreken der revolutie had ADAM SMITH in 1776 in zijn bekend werk „the Wealth of Nations” de leer verkondigd:

Wanneer alle stelsels van voorkeur of van belemmering zijn weggenomen, vestigt het duidelijke en eenvoudige stelsel van natuurlijke vrijheid zich vanzelf.

Aan iedereen wordt het volkomen vrij gelaten, zoolang hij de wetten der rechtvaardigheid niet schendt, zijn eigen belang op zijn eigen manier te bevorderen.

Aan deze leer van natuurlijke vrijheid ligt, zooals TREUB zegt, eene drieledige onderstelling ten grondslag, n.l.: Ieder zoekt zijn eigen belang, ieder kent zijn eigen belang het best, ieder is het beste in staat zijn eigen belang te bevorderen.

Door de plotselinge vrijheid, het verbreken van knellende banden, die een vrije ontwikkeling belemmerden, nam de industrie een groote vlucht.

Nadat de protectie de eerste stappen geleid had, bleek de vrijheid voor de industrie eene noodzakelijke voorwaarde om zich te kunnen ontwikkelen.

De zegenrijke invloed van den nieuwen koers bracht ongekenden bloei en voorspoed. NAPOLEON zelf gaf den stoot tot het zoeken van nieuwe procédés.

Aan zijn ínitiatief danken wij o. a. de bietsuiker-industrie en de fabricatie van soda uit keukenzout.

Maar het bleek eene ijdele illusie te meenen dat iedereen het best in staat is voor zich zelf te zorgen.

Met de vrijheid deed de industrieële vervalsching, de vervalsching op groote schaal, haar intrede. Het publiek werd daarvan het slachtoffer, en was niet in staat zichzelf tegen de nadeelige gevolgen te beschermen.

In 1829 kon FOURIER verklaren dat in Parijs geen zuivere melk, geen onvervalschte suiker en geen zuivere brandewijn meer te vinden was. En de reactie tegen de misbruiken der vrijheid steekt reeds zoo sterk het hoofd op, dat hij een staatsmonopolie eischt voor den verkoop van levensmiddelen.

In andere landen ging het niet beter.

Voor het conflict, dat wij zien geboren worden tusschen de zegeningen der vrijheid en de misbruiken, die daarvan het onvermijdelijk gevolg waren, moest een uitweg gezocht worden. De daarbij te volgen richting werd vanzelf aangegeven door den tijdgeest 'en de omstandigheden. Niemand wenschte de vroegere toestanden terug. Men wilde de vrije ontwikkeling der industrie behouden, en zoo trad het probleem der staatsbemoeiing een nieuw tijdperk in. De leuze van onzen tijd is geworden: bescherming van het publiek, vrijheid voor de industrie.

In deze leuze ligt opgesloten de noodzakelijkheid tot schipperen, tot geven en nemen, want de bescherming van het publiek maakt beperkingen voor de industrie onvermijdelijk. Het ligt in de geschiedkundige lijn van de ontwikkeling der staatsbemoeiing, zooals ik die hier geschetst heb, dat men in de 19^e eeuw in den beginne zocht het doel te bereiken met zoo weinig mogelijk belemmeringen voor de industrie. Zoo ontstonden wetten, die de industrie onbepaalde vrijheid lieten, en eenvoudig strafbepalingen inhielden voor den verkoop van vervalschte waren; dit is de toestand, die in Nederland met enkele uitzonderingen nog heerscht, en dien ik zooeven heb beschreven.

Wij hebben nu te bespreken op welke wijze deze geheel onvoldoende staatsbemoeiing in andere landen verbeterd is, en met welk resultaat. Ik hoop U daardoor te doen begrijpen, welke moeilijkheden moesten worden overwonnen, om tot een goede oplossing te komen, en tevens te doen gevoelen, dat wij niet bedroefd behoeven te zijn, niet te behooren tot die landen, welke zonder voldoende ervaring de voedingsmiddelenwetgeving reeds vóór langen tijd hebben ingevoerd. Ik denk hierbij in de eerste plaats aan Duitschland.

De Deutsche wet betreffende den „Verkehr mit Nahrungsmitteln, Genussmitteln und Gebrauchsgegenständen”, het zoogenaamde Nahrungsmittelgesetz, dateert van 14 Mei 1879. In latere jaren zijn nog bijzondere wetten ingevoerd, regelende den handel in lood- en zinkhoudende voorwerpen, schadelijke kleurstoffen, boter en margarine, wijn, vleesch, en het zoogenaamde Süszstoffgesetz, regelende het gebruik van sac-

charine. De materie is in Duitschland op papier volmaakt geregeld, maar er kleeft een groote principieele fout aan het systeem der Duitsche wetgeving. Men heeft geen wettelijke definities willen geven voor de afzonderlijke voedingsmiddelen, omdat men dit niet als de taak van den wetgever beschouwde. In ieder geval wilde men den deskundige op grond zijner wetenschappelijke overtuiging doen beslissen, of een object in den zin der wet vervalscht, nagemaakt of voor de gezondheid schadelijk is. Den rechter wordt geen houvast gegeven. Alles wordt nagenoeg overgelaten aan het subjectief oordeel van deskundigen en daardoor zijn deze wetten een „Fundgrube” voor processen en verrassende vonnissen. De wetgever heeft niet begrepen, dat het oordeel van deskundigen in vele gevallen een geheel willekeurig is; dat deskundigen vaak van meening verschillen, dat de grenzen van deugdelijkheid in vele gevallen niet door de natuur zijn aangegeven, maar kunstmatig moeten worden vastgesteld. En het gevolg is, dat in Duitschland, *met* een voedingsmiddelenwet, ten opzichte der rechtsonzekerheid bijna even slechte toestanden heerschen als in Nederland *zonder* voedingsmiddelenwet. Wie de Duitsche jurisprudentie volgt over voedingsmiddelenprocessen, moet, dunkt mij, genezen worden van het verlangen naar dergelijke toestanden. Alleen advocaten kunnen er wel bij varen. Voor hetzelfde delict wordt één keer veroordeeld, een andere keer vrijgesproken; alles hangt af van het subjectief oordeel van de deskundigen.

En dit is geen uitzondering, maar regel!

De vraag ligt voor de hand, of er dan geen pogingen gedaan zijn om een vaste basis te krijgen voor de beoordeeling der voedingsmiddelen. Dit is inderdaad wél het geval.

In de jaren 1897—1902 is, op initiatief van het Kaiserliche Gesundheitsamt, eene commissie benoemd, welke „Vereinbarungen zur einheitlichen Untersuchung und Beurteilung von Nahrungs- und Genussmitteln sowie Gebrauchsgegenständen für das Deutsche Reich”, vaststelden. Maar daar bleef het niet bij. In het jaar 1905 verscheen op initiatief van den „Bund der Deutschen Nahrungsmittelfabrikanten” het „Deutsche Nahrungsmittelbuch”. Hier zijn dus 2 soorten Codex, die de Duitsche scheikundigen en rechters kunnen raadplegen. Maar aangezien beide een wettig of officieel karakter missen en buitendien niet zelden met elkaar in strijd zijn, geven zij in dubieuze gevallen verwarring in plaats van klaarheid.

De omstandigheid, dat buitendien ieder deskundige er nog een meening op zich zelf kan nahouden, die afwijkt van de beide ge-

noemde boeken, draagt er niet toe bij het oordeel van den rechter gemakkelijk te maken.

Hoe noodzakelijk scherpe definities zijn, moge o.a. daaruit blijken, dat in Duitschland processen zijn gevoerd over de vraag of parfums en tabak in den zin der wet genotmiddelen zijn, hoewel zij niet voor inwendig gebruik dienen, omdat de rook en de geur inwendig genoten worden. Zoo vinden wij ook een vonnis, volgens hetwelk brandhout, bestemd voor het stoken van een vuurhaard, een genotmiddel is.

De beperkte tijdsruimte dwingt mij dit onderwerp vluchtiger te behandelen, dan ik gaarne zou willen. Ik hoop echter, dat het mij gelukt is U een denkbeeld te geven van de rechtsonzekerheid, die bij de Deutsche wetgeving heerscht. In industriële kringen en door scheikundigen wordt dan ook sedert langen tijd op verbetering aangedrongen. Een goede wetgeving moet duidelijk omschreven definities geven, zoodat ieder fabrikant of handelaar in staat is te beoordeelen, of door deskundigen te doen constateeren, of zijn waar als zoodanig mag worden verkocht. Niet het subjectief oordeel van deskundigen, niet een niet-officieel boek zonder wettige kracht, maar de wet zelf behoort der industrie den weg af te bakenen, dien zij te volgen heeft; behoort den groothandel voor te schrijven, aan welke eischen levensmiddelen moeten voldoen, en op welke wijze zal worden nagegaan, of aan de eischen wordt voldaan!

Om dit doel te bereiken is het noodzakelijk, dat wettig worde vastgesteld, op welke wijze de deskundigen dit feit moeten constateeren. De wetgever behoeft den verkoop van minderwaardige artikelen niet tegen te gaan, tenzij deze schadelijk zijn voor de gezondheid. Maar hij behoort te zorgen dat de koper den aard van hetgeen hij koopt kent. Waar minderwaardige levensmiddelen verkocht worden, behoort den koper bekend te zijn, wat hij ontvangt.

In de Amerikaansche wetgeving zullen wij hierna een voorbeeld zien, hoe dit op voortreffelijke wijze geregeld is. In Europa heeft vooral Frankrijk de hier uitgesproken beginselen in een wet vastgelegd. Echter zijn de voor de uitvoering der wet noodzakelijke definities van voedingsmiddelen in Frankrijk nog slechts ten deele verschenen. Toch biedt deze wet zooveel belangrijks, dat ik het een en ander niet onvermeld wil laten.

De Fransche wet van 1 Aug. 1905, „Pour la Répression des Fraudes” geeft reeds het begrip vervalsching in verband met den opzet tot bedriegen veel juister weer dan b.v. Art. 330 van het Nederl. Wetboek van Strafrecht.

„Wie den contractant bedriegt of tracht te bedriegen, hetzij omtrent den aard, de kwaliteit, de samenstelling of het gehalte aan nuttige bestanddeelen van eenige koopwaar, hetzij omtrent het soort en herkomst, hetzij omtrent de hoeveelheid der geleverde waar of omtrent hare identiteit, is strafbaar met ten hoogste 3 maanden gevangenisstraf en ten hoogste 5000 francs boete”.

De rechtbank kan bevel geven, dat de vonnissen worden gepubliceerd in de dagbladen, en aangeplakt op de plaatsen, die zij aanwijst; in het bijzonder aan de deuren van de woning, de magazijnen, werkplaatsen of bewaarplaatsen van den veroordeelde.

Er zullen reglementen worden vastgesteld betreffende de wijze van verkoop, de merken en verpakking van levensmiddelen.

De wet bevat uitvoerige voorschriften omtrent de formaliteiten van monsterneming en expertise en de keuze van de methoden van onderzoek om samenstelling en gehalte van levensmiddelen te bepalen en vervalsching te herkennen.

Is het niet opmerkelijk, dat Frankrijk, het land, dat tijdens de revolutie de oude toestanden omverwierp, het eerste is, om ruim 100 jaren later in vele opzichten terug te keeren tot vroegere toestanden, en wel op eene wijze, die de voordeelen daarvan op de meest praktische wijze vereenigt met de eischen en inzichten van onzen tijd?

Op voortreffelijke wijze wordt in de Fransche wet het onderzoek door deskundigen geregeld.

„Toutes expertises seront contradictoires.”

Waar expertise vereischt wordt, worden 2 deskundigen benoemd. Eén door den rechter van instructie, de andere door dengene, tegen wien de instructie geopend is.

De deskundigen worden gekozen uit lijsten, die in ieder district door de rechtbank worden opgesteld. Echter mag de aangeklaagde een deskundige aanwijzen uit de lijst van het district, vanwaar hij verklaart de verdachte waar te hebben ontvangen.

Op verzoek van de deskundigen zullen proevers (dégustateurs), op dezelfde wijze gekozen als de deskundigen, worden benoemd om een monster te beoordeelen.

Indien de beide experts of de dégustateurs het niet eens kunnen worden, dan wijzen zij gemeenschappelijk een derden deskundige aan, om tusschen hen te beslissen.

Indien zij het niet eens kunnen worden over de keuze zal de president van de rechtbank dien derden aanwijzen.

Welk een verschil met de toestanden in Nederland, waar het zoo vaak voorkomt, dat een kleinhandelaar vervolgd wordt voor een feit, waarvan hij de beteekenis zelf niet begrijpt!

In den regel moge de aanklacht juist en een veroordeeling wel verdiend zijn.

Maar hoe geringer het contact is tusschen de gerechtelijke deskundigen — vaak uitsluitend theoretici — en de industrie, hoe grooter de afstand tusschen theorie en praktijk, des te grooter is het gevaar van dwalingen door deskundigen, en ik aarzel niet te verklaren, dat in Nederland de kleine man, die niet in staat is, de kosten van contra-expertise te dragen, en die geen begrip heeft van de wetenschappelijke quaesties, op welke de aanklacht berust, een veel grooter kans heeft onrechtvaardig veroordeeld te worden, dan de groot-industrieel.

Ook is het gerechtelijk-deskundigen verhoor in Nederland allertreurigst geregeld.

Een contra-deskundige moge eene nog zoo diepgaande studie van het onderwerp gemaakt hebben, hij moge zich in staat voelen, den rechters belangrijke gezichtspunten op duidelijke wijze uiteen te zetten en beweringen van getuigen of deskundigen met goede argumenten te weerleggen, alles zal afhangen van de stemming en de welwillendheid der rechters, die somtijds alle gelegenheid tot betoogen ontnemen door de opmerking dat de deskundige alleen te antwoorden heeft op de aan hem gestelde vragen, en dan somtijds de vragen met zoo weinig inzicht stellen, dat de deskundige in antwoord daarop zijn standpunt niet *kan* uiteenzetten.

De Nederlandsche wet waarborgt den beklagde in de hierbedoelde gevallen niet voldoende gelegenheid ter verdediging.

Men vergelijkte daarmee eens de uitstekende wijze, waarop dit in de Fransche wet geregeld is.

De Fransche staat regelt den dienst, die belast is met het opsporen en constateeren van overtredingen van de wet van 1 Aug. 1905, en maakt daarbij gebruik van de bevoegde autoriteiten in de departementen en de gemeenten.

De Ministers van Justitie, Landbouw, Handel en Nijverheid zijn met het toezicht belast.

Een permanente commissie wordt verbonden aan de ministeries van Landbouw en Handel en is belast met het onderzoek van wetenschappelijke vraagstukken in verband met de toepassing der wet.

Deze commissie moet geraadpleegd worden in alle belangrijke questies, o. a. omtrent de vaststelling van methoden van onderzoek aan de door den Staat aangewezen laboratoria voor het opsporen van wets-overtredingen. De laboratoria mogen voor het onderzoek der monsters slechts gebruik maken van de methoden, die aangegeven zijn door de permanente commissie.

In de jaren 1906, 1907 en 1908 zijn reeds een reeks administratieve besluiten gepubliceerd, regelende de toepassing der wet op verschillende levensmiddelen, b.v. oliën en vetten, alcoholhoudende dranken, likeuren, siropen, geneesmiddelen, boter, meststoffen, appelen- en perenwijn, melk, meel, brood, gebak, confituren, honig en specerijen.

Verder zijn aangegeven de methoden van onderzoek op antisep-tica en zoetmakende middelen. Vele levensmiddelen ontbreken nog onder de in Frankrijk gereguleerde, zoodat men aldaar nog eenige jaren geduld moet hebben, alvorens de wet in vollen omgang kan worden toegepast! Toch kleven, naar mijn meening, ook aan de Fransche wet nog enkele principieele fouten. Een wet, die de toepassing der wetenschap op de industrie moet regelen, dient bewegelijk te zijn, zal zij niet na korten tijd ongeschikt en verouderd blijken.

De Amerikaansche wetgever heeft dit begrepen en de wet zoodanig ingericht, dat het staatstoezicht en de officieele voorschriften zich gemakkelijk kunnen voortbewegen in de richting der wetenschap en der industrie!

Bij het bestudeeren der Amerikaansche wet, na het weinige in de Nederlandsche en het vele ongewenschte in de Duitsche wet, was het mij te moede of ik in een muf, benauwd lokaal de vensters wijd openzette en licht, warmte en frissche lucht naar binnen stroomden.

In November 1903 werd door den Minister van Landbouw de „*United-States Standards*” in de Vereenigde Staten ingevoerd. Dit werk bevat de officieel vastgestelde namen en definities van voedingsmiddelen, *welke de scheikundige bij zijn beoordeeling te aanvaarden heeft.*

In Augustus 1904 volgden de voorschriften voor importeurs van levensmiddelen, waarin worden aangegeven de eischen, aan welke de in te voeren levensmiddelen hebben te voldoen. Kort daarop volgden de voorschriften voor het merken van geïmporteerde voedingsmiddelen. Deze voorschriften zijn zoodanig gesteld dat ingevoerde levensmiddelen moeten voorzien zijn van etiketten, waarop de

aard en samenstelling, eventueel toevoeging van minderwaardige bestanddeelen of conserveermiddelen, duidelijk zichtbaar zijn voor den koper.

Den 30sten Juni 1906 nam het congres te Washington de „Food and Drugs-Act” aan.

Deze datum zal een historische dag blijven in de annalen der geschiedenis van de voedingsmiddelenchemie. De eerste voedingsmiddelenwet, in alle opzichten berustende op modern wetenschappelijke opvattingen, deed haar intrede. In vele opzichten gelijkt de wet op de Fransche.

De ministers van Financiën, Landbouw, Handel en Nijverheid zullen uniforme namen en bepalingen vaststellen voor de uitvoering van deze wet.

Den 16^{den} October 1906 werden deze bepalingen onder den titel „Rules and Regulations for the enforcement of the Food and Drugs-Act” gepubliceerd. Zij bevatten een reeks bijzonderheden en voorschriften voor de praktische toepassing der door de wet voorgeschreven voedingsmiddelen-controle.

De handelaar en fabrikant vindt duidelijke voorlichting, aan welke eischen zijn waar moet voldoen; hoe deze genoemd en geëtiketteerd moet worden. Hiermede is het gebouw eener goedé wetgeving opgetrokken. Toch zou het zonder meer niet compleet zijn. De steeds vooruitschrijdende wetenschap duldt geen ijzeren, onbuigzaam pantser, dat de industrie omknelt in vaste, onveranderlijke voorschriften. Onze wetenschap is mobiel, verandert iederen dag. De vooruitgang der wetenschap mag niet spoorloos voorbijgaan aan bestaande wetgevingen, maar moet daarin worden opgenomen als een nieuw en vruchtbaar element. Zoo heeft de bij uitstek praktische en helderdenkende Amerikaansche wetgever de beteekenis van een voedingsmiddelenwet en de taak van den Staat in den strijd tegen vervalsching opgevat.

Hij heeft voorzien dat iedere ontwikkeling de kiem van verandering in zich bergt, dat nieuwe, niet te voorziene gezichtspunten zullen verrijzen en onze inzichten wijzigen. Daarom is bepaald dat de bepalingen ten alle tijden met toestemming van de 3 genoemde ministers veranderd of aangevuld kunnen worden. Zulke wijzigingen en veranderingen verschijnen van tijd tot tijd in, door het ministerie van Landbouw uit te geven, „Food Inspection Decisions,” en gelden na onderteekening der 3 ministers als onderdeel van de wet.

Indien een fabrikant zich niet kan vereenigen met eene Decision, dan kan hij zich richten tot het ministerie. Zijne bezwaren worden

nagegaan en zoo spoedig mogelijk beantwoord. Dit ministerieel antwoord wordt voor zich zelf als eene Decision gepubliceerd. Wenscht de belanghebbende zich bij de laatste beschikking niet neer te leggen, dan behoeft hij de Decision nog niet als een wettelijk voorschrift te beschouwen. Hij kan over de questie een proces uitlokken, teneinde de opvatting der rechters te leeren kennen. Dit vonnis geldt dan als een Decision en dient den fabrikant als richtsnoer.

Ook kan in bijzondere gevallen van te voren de opvatting van hooge rechterlijke ambtenaren worden aangevraagd.

Natuurlijk zullen processen onder deze omstandigheden wel beperkt blijven tot goed gemotiveerde aanklachten of een strijd over een of ander zeer belangrijk en principiëel meningsverschil.

Deze geheele organisatie wijst een nieuwen geest aan, dien men in andere wetten tevergeefs zal zoeken.

De Staat heeft tegenover de industrie niet het standpunt willen innemen van den machthebbende tegenover den onmachtige. De autoriteit van de praktijk wordt erkend naast die van den Staat. Dit blijkt ook uit de wijze, waarop het toezicht op de uitvoering der wet is geregeld. Aan het Ministerie van Landbouw is een bijzondere afdeling „The Board of Food and Drug-Inspection” verbonden.

Aan dezen Board worden alle vraagstukken onderworpen, die zich bij de toepassing der wet voordoen.

Buitendien is aan hetzelfde ministerie eene technische afdeling „The Board of Chemistry” verbonden, een bureau voor chemisch onderzoek. Een onderdeel van dit centraalbureau is de afdeling voor levensmiddelen. Deze afdeling omvat, behalve een hoofdlaboratorium te Washington, 16 laboratoria in de verschillende staten. Buitendien zijn 35 ambtenaren, onder leiding van een chef, belast met de inspectie van fabrieken en het nemen van monsters.

Vermelden wij nu een en ander van de wet zelf:

De bereiding, invoer of uitvoer van voedings- en geneesmiddelen, die in den zin van deze wet vervalscht of onjuist gekenmerkt zijn, is verboden.

De Yankee is echter te practisch, om zich de voordeelen te laten ontgaan van levering van minderwaardig goed, naar Staten die dit in hun eigen gebied dulden. Goederen, bestemd voor export naar vreemde landen, zijn van deze wetsbepaling uitgesloten, voor zooverre het product geen bestanddeel bevat, dat in het land van bestemming is verboden. Dit uitvoerprivilegie vervalt voor den fabrikant of handelaar, van wien blijkt, dat hij zulke waar ook in het binnenland verkoopt.

Het onderzoek van levensmiddelen en geneesmiddelen zal geschieden in, of onder toezicht van het Staatslaboratorium. Blijkt uit een onderzoek, dat een monster in den zin der wet vervalscht is, dan wordt den persoon, wien zulks aangaat, daarvan kennis gegeven. Hij wordt in de gelegenheid gesteld zich te rechtvaardigen. Bestaat niettemin het vermoeden dat de wet is overtreden, dan wordt de vervolging bij den Officier van Justitie ingeleid. Het vonnis moet gepubliceerd worden.

In den zin der wet zijn voedingsmiddelen vervalscht :

Wanneer een stof is toegevoegd of bijgepakt, die hare kwaliteit of soliditeit vermindert, of een schadelijken invloed daarop kan uitoefenen.

Wanneer het voorwerp geheel of gedeeltelijk door een ander vervangen is.

Wanneer aan de stof een waardevol bestanddeel geheel of gedeeltelijk is onttrokken.

Wanneer zij op zoodanige wijze gemengd, gekleurd of fijngemaakt is, dat bederf of minderwaardigheid daardoor verborgen blijft.

Wanneer een vergiftig of voor de gezondheid schadelijk bestanddeel is toegevoegd.

Wanneer ze geheel of gedeeltelijk bestaat uit een verontreinigd, in ontbinding of bederf verkeerend dierlijk of plantaardig bestanddeel.

Wanneer ze een oneetbaar gedeelte van een dier bevat, of wanneer zij afstamt van een dier, dat anders dan door slachting gestorven is.

Het gebruik van conserveermiddelen en kleurstoffen wordt of verboden, of is in de wet uitdrukkelijk toegestaan, met een zekeren limiet.

In alle gevallen, waar geoorloofde conserveermiddelen of kleurstoffen gebruikt worden, moet daarvan op de verpakking duidelijk melding worden gemaakt.

Opmerkelijk is de wijze, waarop de Amerikaansche wetgever de aansprakelijkheid van den verkooper regelt.

Het niet weten kan hem niet houden buiten het bereik van den rechter.

De bewijslast van het weten, dat levensmiddelen vervalscht zijn, rust in Amerika niet op den rechter. De zaak wordt daar omgekeerd.

Van den verkooper wordt verlangd, dat hij wete of zijn waar voldoet aan de eischen, en alleen in geval hij kan aantoonen de noodige stappen te hebben gedaan om zich daarvan te overtuigen, maar niettemin te zijn misleid, is hij niet strafbaar.

Geen handelaar, zegt art. 9 der wet, kan op grond van deze wet vervolgd worden, wanneer hij een in de Vereenigde Staten gevestigd

leverancier kan aanwijzen, die hem de waar, met schriftelijke garantie van zuiverheid, heeft geleverd.

Voor het onderzoek en de samenstelling van voedingsmiddelen worden normen vastgesteld, die gepubliceerd zijn in de United-States Standards, en welke voortdurend worden aangevuld in de Decisions.

Voor wien belang stelt in de Amerikaansche wet en hare werking verwijs ik naar het interessante boek: HARVEY W. WILEY, „Foods and their Adulterations”, Philadelphia 1907, waar uitvoerig beschreven wordt, wat ik slechts vluchtig met u kon behandelen.

Ik heb de wordingsgeschiedenis der tegenwoordige wetgeving in Nederland en in eenige andere landen uiteengezet. Als vanzelf wijst zij de taak van den Staat in den strijd tegen vervalsching aan. Van alle beschaafde landen vervult Nederland die taak het slechtst. Die toestand moet veranderen. Dat dit tot heden niet geschied is moge eene verontschuldiging vinden in de groote moeilijkheid, die eene practische oplossing der questie opleverde. Wij moeten het zelfs een voordeel achten, dat Nederland zich heeft kunnen spiegelen aan de fouten van andere landen, en niet te vroeg is begonnen met de invoering eener wetgeving, toen de tijd daarvoor nog niet rijp was. Maar er bestaat thans geen beletsel meer. De weg is vanzelf aangewezen in de goede beginselen, die aan de Fransche en Amerikaansche wetgeving ten grondslag liggen. Door uit deze beide wetgevingen het goede te combineeren kan het Staatstoezicht op vervalsching op uitstekende wijze worden geregeld.

De Commissie van advies van den Centralen Gezondheidsraad beaadt slaagt reeds vele jaren over eene wettelijke regeling van het toezicht op levens- en genotmiddelen. Na de groote hoeveelheid arbeid en intellect, die aan deze zaak besteed is, na de lijvige jaarverslagen van het staatstoezicht op de volksgezondheid, mag Nederland thans eischen, dat theorieën in daden worden omgezet.

Niet alleen echter de wetgeving, ook de verbreiding der wetenschap van wetgeving, wat in Duitschland genoemd wordt het „Nahrungsmittelrecht”, behoort een onderwerp van Staatsbemoeiing te zijn.

De *wetgeving* tegen vervalsching behoort een leervak te zijn aan de Hoogeschoolen, opdat juistere denkbeelden worden verspreid onder de deskundigen, rechters en advokaten, die zich hebben bezig te houden met vraagstukken op dit gebied.

In den kring van scheikundigen moet meerdere belangstelling

worden opgewekt voor deze wetenschap, die in ons land nagenoeg onbekend is.

Want men begrijpe goed, dat het niet voldoende is commissies, sub commissies en officieele rapporten te bezitten, maar dat goede toestanden alleen kunnen worden bereikt door practischen arbeid; dat de beginselen van wetgeving tegen vervalsching moeten worden aangegeven door samenwerking van fabrikanten, scheikundigen, pharmaceuten, hygiënisten en juristen, die, ieder op hun gebied, een speciale studie hebben gemaakt van dit onderwerp.

Maatschappij van Nijverheid.

132ste algemeene vergadering.

Op deze vergadering, die den 25 en 26sten Juni te Leiden plaats vond, kwam o.a. ter sprake een drietal *moties* in zake het *wetsontwerp op de octrooien*, ingediend respectievelijk door de departementen 's-Gravenhage en Haarlem en door het Hoofdbestuur. Besloten werd de discussies over de octrooienkwestie niet te heropenen.

De motie-'s-Gravenhage, luidende: „De Maatschappij van Nijverheid, in algemeene vergadering te Leiden vereenigd, spreekt hare ingenomenheid uit, dat door de regeering een ontwerp-Octrooiwet is ahangig gemaakt en dringt aan op spoedige behandeling”, wordt aangenomen met 145 stemmen tegen 77.

De motie-Haarlem: „De vergadering, gehoord de discussie, noodigt het hoofdbestuur uit, een commissie uit haar midden te benoemen, met de opdracht, over het aanhangige wetsontwerp inzake de octrooien met bekwamen spoed rapport uit te brengen en de departementen uit te noodigen binnen een aan te geven termijn zich daaromtrent uit te spreken, met de bedoeling de ingekomen antwoorden ter kennis der regeering te brengen”, wordt verworpen met 164 stemmen tegen 59.

De motie van het Hoofdbestuur, luidende: „De Maatschappij van Nijverheid, haar instemming betuigend met de indiening van een wetsontwerp op de octrooien, draagt het hoofdbestuur op, hetzij met gebruikmaking van art. 63 der wet, hetzij op andere wijze, de zaak opnieuw in de Maatschappij aan de orde te stellen”, wordt verworpen met 130 stemmen tegen 93.

Door deze beslissingen is het onderwerp „Octrooiwet” van de agenda

der Maatschappij afgevoerd. Er zal nu door het hoofdbestuur een adres tot de Volksvertegenwoordiging worden gericht, in den geest van de aangenomen motie-'s-Gravenhage.

Verder vond nog een discussie plaats over het *gebruik van saccharine*, waaraan o.a. Dr. GRESHOFF deel nam. Op voorstel van den voorzitter werd besloten de discussie te schorsen en deze kwestie op de agenda der Maatschappij te laten.

Voor de leden waren ter bezichtiging gesteld: de fabriek der N. V. „Leidsche Katoenmaatschappij v. h. DE HEIJDER & Co.“, de fabriek der N. V. „De Leidsche Zoutkeet“, de stedelijke fabrieken voor gas en electriciteit, de gebouwen der N. V. „A. W. SIJTHOFF's Uitgevers-Maatschappij“, de betonfabriek der firma Wed. P. A. W. WERNINK & Zn., de Tegel- en Faiencefabriek „Amphora“, de conservenfabriek van TIELEMAN en DROS en de dekenfabriek van J. C. ZAALBERG en Zoon en het Openbaar slachthuis.

Conferentie over Voedingsmiddelscheikunde.

De Commissie over voedingsmiddelscheikunde, uit de Nederl. Maatschappij ter bevordering der Pharmacie en de Nederl. Chemische Vereeniging;

brenkt ter kennis van de leden, dat, in aansluiting met de conferentie op Woensdag 18 Aug. te Leeuwarden te houden, gelegenheid bestaat tot het bijwonen van een vacancie cursus op Donderdag 19 en Vrijdag 20 Aug.

Deze cursus zal gehouden worden te Utrecht, aanvangende Donderdag 19 Aug. te 2 uur, in het laboratorium van chemische diagnostiek, gevestigd in het stedelijk ziekenhuis, door den heer F. A. STEENSMA, lector aan de Universiteit te Utrecht, en tot onderwerp hebben:

„Chemische en biologische methoden van het opsporen van bloed en de herkenning van de herkomst van eiwitten.”

Zij, die aan den cursus wenschen deel te nemen, worden verzocht zich aan te melden bij den ondergeteekende vóór 26 Juli a.s. en hun microscoop op den cursus mede te brengen.

Namens de Commissie,
De Secretaris,
J. S. MEULENHOF,
Zwolle.

Boekaankondigingen.

F. S. A. DE CLERCQ, Nieuw Plantkundig Woordenboek voor Nederlandsch Indië. Met korte aanwijzingen van het nuttig gebruik der planten en hare beteekenis in het volksleven. Met registers der inlandsche en wetenschappelijke benamingen. Na het overlijden van den schrijver voor den druk bewerkt en uitgegeven door Dr. M. GRESHOFF. XX en 395 blz., Amsterdam 1909. J. H. de Bussy. (Ingen. f 12.50, geb. f 13.50.)

Het zal op 't eerste gezicht voor de lezers hier te lande vreemd lijken, in een chemisch tijdschrift een botanisch werk aangekondigd te zien. Maar voor de leden der Chemische Vereeniging in Ned.-Indië, waarvan zeker de meesten dagelijks met planten of met producten uit het plantenrijk in aanraking komen, kan het niet anders dan welkom zijn, de aandacht gevestigd te zien op een pas verschenen werk, waaruit voor hen veel wetenswaardigs te putten is.

In 1876 reeds verscheen er van de hand van den officier van gezondheid FILET een plantkundig woordenboek, dat bij de vele gebreken, die het aankleefden, toch vele verdiensten had, en een tweeden druk beleefde.

Door wijlen den oud-resident DE CLERCQ is nagelaten een handschrift van een zeer uitvoerig plantenwoordenboek, waarvoor evenwel geen uitgever te vinden was. Dr. GRESHOFF heeft toen, met lofwaardigen ijver, de zware taak op zich genomen dien omvangrijken tekst zoo beknopt mogelijk saam te vatten, waar noodig, in het botanisch gedeelte te verbeteren en in een uiterst praktischen vorm uit te geven en zoo de literatuur voor Nederl. Indië verrijkt met een uitermate nuttig boek.

Men vindt er eerst een zeer uitvoerig register der inlandsche namen in, waarachter getallen, die naar de artikelen van het eigenlijke woordenboek, dat alphabetisch naar de wetenschappelijke plantennamen gerangschikt is, verwijzen.

Bij de meeste planten vindt men korte aanwijzingen omtrent het gebruik, dat er in den Archipel van gemaakt wordt, of over de producten, die men er uit wint. Ook aan de Indische folk-lore is een niet geringe plaats ingeruimd. Ref., die uit eigen ondervinding weet, hoe vaak men in Indië naar een plantkundig woordenboek grijpt, is er van overtuigd, dat dit nieuwe, keurig uitgegeven werk voor hen, die 't raadplegen, een voortreffelijke vraagbaak zal zijn. Moge het in veler handen komen! v. R.

The Elements of Physical Chemistry by J. LIVINGSTON R. MORGAN. Ph. D., Professor of Physical Chemistry in Columbia University, Fourth Edition, Revised and Enlarged. First Thousand. New York, JOHN WILEY & Sons, London: Chapman & Hall, Ltd, 1908; IX + 539 p.p., 19 fig., cloth, 3.00 dollars (12/6 net.).

In 10 jaren 4 uitgaven is reeds dadelijk een aanbeveling. En wanneer de men de voorreden van deze vier leest, krijgt men den indruk, dat de behandelde stof telkens met zorg is herzien. Veel heeft OSTWALD ook daartoe

bijgedragen. En zoo is dan het beknopte, helder geschreven boek ontstaan, dat vóór ons ligt, en welks bruikbaarheid nog verhoogd wordt door de verwijzing naar een deel der oorspronkelijke literatuur.

Een 200-tal vraagstukken is aan het einde opgenomen (Hoofdstuk X); ook eenige tabellen treft men daar aan. De titels der overige 9 hoofdstukken zijn: 1. Introductory Remarks, 2. The Gaseous State, 3. The Liquid State, 4. The Solid State, 5. The Phase Rule, 6. Solutions, 7. Thermochemistry, 8. Chemical Change, 9. Electrochemistry.

Nederlandsche Chemische Vereeniging.

ERRATUM.

Op blz. 486 staat:

Candidaat-Leden:

„L. L. LANGGUTH STEUERWALD”, enz., lees: „L. G. LANGGUTH STEUERWALD”.

Candidaat-Lid:

V. VAN ITALLIE, Apotheker, Nic. Beetsstraat 130, Amsterdam,
voorgesteld door: Dr. G. HONDIUS BOLDINGH en H. BAUCKE, Ch. I.

Ten aanzien van de excursie naar Leerdam, te houden 21 Juli e.k., kan nog worden medegedeeld, dat aldaar in „Hotel Boerboom” gelegenheid zal bestaan een noenmaal te gebruiken (prijs f 1.—).

Namens het Algemeen Bestuur:
de Secretaris,

Amsterdam, Da Costakade 104. H. BAUCKE, Ch. I.

Jaarvergadering en Excursiën

te houden Dinsdag 20 en Woensdag 21 Juli 1909
te Gouda - Dordrecht - Leerdam.

Programma:

A. Dinsdag 20 Juli 1909. (Eerste dag).

Algemeene vergadering

(krachtens art. 17 der Statuten), te houden te **Gouda**, des voormiddags te 10 uur in een der lokalen der societeit „Ons Genoegen”, Doelekade.

Punten ter behandeling:

1. Verslag van het Algemeen Bestuur over het jaar 1908, krachtens art. 17 der Statuten.

2. Vaststelling der begrooting over het jaar 1910, van het salaris van den Secretaris, de contributie en het entréegeld (zie Chemisch Weekblad No. 27).
3. Verslagen der Historische Commissie en der Bibliotheekcommissie.
4. Verkiezing van drie nieuwe leden in het Algemeen Bestuur ter vervanging van: Dr. G. DOYER VAN CLEEFF, Mej. A. JONGBLOED en Prof. Dr. N. SCHOORL, die met ingang van 1 Januari 1910 aftreden.
5. Voorstel van het Algemeen Bestuur tot benoeming als eere lid der Nederlandsche Chemische Vereeniging:
Prof. Dr. SVANTE ARRHENIUS te Stockholm.
6. Verslag uit te brengen door Prof. Dr. A. F. HOLLEMAN en H. C. PRINSEN GEERLIGS in hunne hoedanigheid van afgevaardigden naar het VIIe Internationale Congres voor Toegepaste Scheikunde, gehouden te Londen van 25 Mei tot 2 Juni 1909.
7. Voordracht door het lid: Prof. Dr. ERNST COHEN te Utrecht. Onderwerp: Een nieuwe besmettelijke tinziekte (met lichtbeelden).
8. Inleiding tot het bezoek aan de Koninklijke Stearinekaarsenfabriek „Gouda”, te Gouda, door: Dr. A. C. GEITEL, Directeur.

Na afloop der Vergadering zal er gelegenheid bestaan een gemeenschappelijk noenmaal te houden in de societeit voornoemd. Prijs / 1.25.

2. Excursie

den 20sten Juli des namiddags te 2½ ure.

Gemeenschappelijk bezoek aan de Koninklijke Stearinekaarsenfabriek „Gouda”.

Na afloop gemeenschappelijk vertrek naar Dordrecht te 5.34.

Aankomst aldaar te 6.49 ure.

Te 7.15 ure. **Gemeenschappelijke maaltijd** in hôtél Bellevue, Boomstraat 25. (Prijs 2.50, zonder wijn).

B. Woensdag 21 Juli 1909. (Tweede dag).

1. Des voormiddags te 9 ure: Gemeenschappelijk bezoek aan de fabriek van **Brandkasten** der firma J. LIPS BZN. te Dordrecht.
2. Des voormiddags te 11.24 ure: Gemeenschappelijk vertrek naar Leerdam. Aankomst aldaar 12.37.
3. Te 1.30 ure: Bezoek aan de glasfabriek „Leerdam”, voorheen JEEKEL, MIJNSSSEN & Co. aan de Lingedijk.
Vertrek van Leerdam, richting Dordrecht: 3.42, richting Geldermalsen: 5.58.

Deelnemers voor de richting Dordrecht kunnen ook te 5.37 naar Geldermalsen vertrekken, teneinde 5.56 aldaar aan te komen en vandaar om 6 uur met den Keulschen sneltrein naar Dordt te reizen.

In het hôtél „Boerboom” te Leerdam zal gelegenheid bestaan, na aankomst van den trein, een en ander te gebruiken.

Voor nachtverblijf te Dordrecht bestaat gelegenheid in een der volgende hôtels:

Hôtel „Bellevue” . . . . . Nachtverblijf met ontbijt: f 2.25, f 2.50, f 2,75.
„Oranje-Hôtel . . . . . ” ” ” ” f 2.—.

Voor de gemeenschappelijke reizen verzoekt het Algemeen Bestuur den deelnemers de 2c klasse te willen kiezen, teneinde het gezellig samenzijn te bevorderen.

Leden der Ned. Chem. Ver., die wenschen deel te nemen aan de Algemeene Vergadering en daaraan verbonden excursiën, worden **verzocht vóór 18 Juli** e.k. hunnen naam te willen opgeven aan den Secretaris, Da Costakade 104, Amsterdam, onder opgave van het door hen gewenschte hôtél. Deze aangifte kan geschieden op de in dit nummer van het tijdschrift voorkomend formulier en zal eene goede regeling van de maaltijden en het nachtverblijf in de hand werken.

Het Algemeen Bestuur hoopt, dat ditmaal een flink aantal leden van hunne belangstelling inzake de Ned. Chem. Vereeniging zullen blijk geven, zoodat een goed bezochte vergadering het bewijs zal leveren, dat het vereenigingsleven op chemisch gebied in Nederland zich in een stadium van verblijdende ontwikkeling bevindt.

Moge dus door veelvuldige opkomst de Algemeene Vergadering in 1909 naar wensch slagen!

Namens het Algemeen Bestuur der Nederl. Chem. Vereeniging,
H. BAUCKE, T., Secretaris.

Personalialia, vacatures, industrieële mededeelingen, enz.

Bij Kon. Besl. is, met ingang van 1 Juli, Dr. CH. H. ALI COHEN te Utrecht, met eervolle ontheffing van zijne functiën van hoofdinspecteur van de volksgezondheid en van lid van den Centralen Gezondheidsraad, benoemd: 1°. tot directeur van het Centraal Laboratorium ten behoeve van het Staatstoezicht op de volksgezondheid, en 2°. tot buitengewoon lid van den Centralen Gezondheidsraad.

Met ingang van 1 Juli is, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend aan den Heer K. R. LABERTÉ als assistent bij de artsenijsbereidkunde aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

Benoemd tot assistent van den hoogleeraar Dr. A. F. HOLLEMAN, bij zijn onderwijs aan de organisch-chemische afdeling van het scheikundig laboratorium der Universiteit van Amsterdam, de Heer T. v. D. LINDEN.

Aan de Universiteit te Leiden zijn geslaagd voor het doctoraal-examen in de scheikunde de Heeren S. A. KOOPAL en D. J. MELJERINGH.

Aan de Universiteit te Utrecht is geslaagd voor het doctoraal examen in de scheikunde de Heer J. W. LE HEUX.

Aan de Universiteit van Amsterdam is geslaagd voor het candidaats-examen in de scheikunde de Heer H. J. HEINEKEN.

Tot leden van het Bestuur der te 's-Gravenhage opgerichte „Vereeniging van Academisch gevormde leeraren” zijn o.a. gekozen Dr. H. C. BIJL te Amsterdam en Dr. A. J. BOKS te Amsterdam.

B. en W. van Winschoten stellen den Gemeenteraad voor den Heer E. M. VAN DER ZIJL wederom te belasten met de waarneming van de functie van den leeraar in de natuur- en scheikunde aan de H.B.S. en het gymnasium, Dr. WENNIGER, wiens verlof zij voorstellen te verlengen tot 1 Sept. 1910.

De Heer J. P. VAN ROSSUM, directeur van de Algemeene Suiker-Maatschappij te Breda en directeur van de Suikerfabriek „de Mark” te Oudenbosch, treedt met 1 September af als directeur van laatstgenoemde fabriek en wordt opgevolgd door den Heer W. J. TEN DAM HAM JR., thans chemisch-technisch beambte der suikerfabriek „Holland” te Houtrijk en Polanen.

De St.Ct. No. 149 bevat de statuten van de volgende naaml. vennootsch.: Chemische Fabriek Astraea, te Utrecht. Doel: het fabricceeren van en het drijven van handel in pharmaceutische en chemische praeparaten. Duur: 25 jaren. Kapitaal: f50000, verdeeld in 100 aandelen van f500, waarvan 42 zijn geplaatst en volgestort. De vennootschap wordt bestuurd door een directeur, onder toezicht van een college van commissarissen, bestaande uit minstens 3 en hoogstens 5 leden. Voor de eerste maal is benoemd tot directeur de Heer B. C. G. VOORDUIN, te Utrecht.

Correspondentie.

Het adres van ondergeteekende is, vanaf 15 Juli, niet meer Zandvoort, doch Heemstede (Bronsteeweg 49).

W. P. JORISSEN.

Aan inzenders van verhandelingen, voor dit Weekblad bestemd, wordt beleefd verzocht het papier slechts *aan éne zijde* te beschrijven en het manuscript *geheel gereed* voor den zetter te willen zenden (dus met alle gewenschte leestekens, met opgaaf van de zinnen, die op een nieuwen regel moeten beginnen, enz.).

Met het oog op het vermijden van extra-correctie-kosten verdient het ook *dringend* aanbeveling die woorden, welke voor den zetter als vreemd kunnen worden verondersteld, *duidelijk* te schrijven.

De Redactie.